

ПАВЕЛ ВЕЖИНОВ

ДНИ И ВЕЧЕРИ

chitanka.info

Малкият стои замечтан на плочника и пъстрите му очи се колебаят. От зарзалата слиза гъст, сладък аромат, който само той може да усети. Момчето улавя с върха на носа си дъха на плодовете и сякаш техният сок вече влажни езика му. Той се почесва с палеца на крака си и вижда златистите зарзали като слънчева утайка между зажълтелите листа, едри и мъхнати зарзали, готови сякаш всеки миг да капнат. Разбира се, не е лошо да си откъсне няколко, но може да го види баща му. Той въздъхна горчиво и за миг си спомни как заради зарзалите веднъж стоя цял час на покрива на бараката и разгневеният баща напразно се мъчеше да го достигне с греблото... Какви опасни преживелици!

Той се разколеба и тръгна към къщата, като подскачаше на един крак. И, разбира се, веднага използва едно от най-хубавите права на детинството — правото да влезе през прозореца вместо през вратата. Когато скочи на пода, котката зловещо измяука и той едва спаси краката си от остриите ѝ нокти. От кухнята се чу сърдитият глас на майка му:

— Какво правиш?

— Настъпих Марта по опашката...

— Защо не внимаваш?...

Той беше вече прекрачил прага на кухнята и спря за миг, зашеметен от чудесното ухание на пържените кюфтета. Нещо пращеше на печката и ароматен дим пълнеше стаичката. Възбуден и радостен, той засрича:

— Такова... такова... кюфтета ли пържиш?

— Кюфтета...

Той видимо остана доволен от отговора и добави:

— Ами... такова... ако откъсна опашката на котката, ще ѝ поникне ли нова?

— Глупак!...

Малкият глътна с голяма леснина тежката дума и запита:

— Ами ако ѝ отрежа мустаците, ще умре ли?

— Ще умре...

Той се слиса, както винаги, когато чуеше за това, и каза с недоверие:

— Душата на Марта в мустаците ли е?

— Стига си питал! — каза майката с досада. — Омръзнаха ми твоите въпроси!

Малкият седна обиден край масата и загледа с интерес мустаците на котката, която минаваше край него и го поглеждаше накриво.

— Ами Марта мъжка котка ли е, или женска?

— Щом се казва Марта, значи, е женска!

— Ами щом е женска, защо има мустаци?

— Стига си ме ядосвал! — кресна нервно майката. — Господ е наредил така!

„Значи, господ е причината? — мислеше той учуден. — Това е много интересно!... Господ нарежда всичко, както му се иска. На човешките жени не е дал мустаци, а на котешките е дал. Но тогава защо леля Евдокия има мустаци?“

Искаше му се да попита, но не се реши. Той вечно питаше и вечно му се караха, че пита. Имаше любознателен нос — малко изтънен, леко вирнат и с открити ноздри. Явно — един нос, който обича да се пъха навсякъде. Пъстрите му очи — съвсем мънички и красиви като на невестулка — изглеждаха неспокойни, с неустойчив поглед. Сякаш малкият му череп беше пълен с въпросителни, които бясно танцуваха и се тълпяха към очите, за да видят света, и към езика — за да го разберат. Беше тъпичък, с малка фигура, която, изглежда, никога нямаше да стане едра. Тази неспокойна душа изсмукваше всичко, за да храни нервите и фантазията. Човек трябва да бъде по-малко чувствителен, за да натрупа мускули.

Но малкият вече не мислеше за Марта и за мустаците ѝ. Той гледаше майка си, която заливаше кюфтетата с кафявозлатистия сос на пържената мас. По белия порцелан накапаха златисти капчици. Кюфтетата изглеждаха вече лъскави, влажни и сочни. Той неусетно протегна ръка към тях.

„Чат!“ — и той дръпна ръката си. Майка му го гледаше строго, доколкото можеше.

— Казвала съм ти да не ядеш преди обяд... Разваляш си апетита!

Момчето поиска да закрепчи нервно, но погледна майка си и млъкна. Лицето ѝ беше уморено и потно. Една малка капчица пот висеше на носа ѝ, съвсем готова да капне. Няколко косъма лепнеха по запотеното ѝ лице. Имаше същите пъстри очи на малкия, но уморени и

без израз. Носът беше вече съвсем друг — по-едър — и фигурата — широка и някак отпусната надолу. Сякаш всичко у нея беше уморено и всичко искаше да се смъкне долу до земята, за да си почине. Може би затова походката ѝ беше така мека и бавна: тя плаваше като медуза между съседи и мебели и меките ѝ пипала галеа всеки предмет, без да се чуе никакъв звук, никакво дрънкане. Дългите години в кухнята бяха изсмукали от лицето ѝ всички цветове. Сега тя изглеждаше крехка и безкръвна, с мускули, които бяха изгубили всичката си твърдост. Само в гласа си имаше нещо все още младо, един малко сипкав глас, който някога е бил звънък. Тя каза:

— Вземи хавана и счукай малко чер пипер!

— Аз ли?

— Ти, разбира се, кой друг!

По лицето на малкия едва-едва пропълзя досада. Все пак да се чука пипер не е най-лошото. По-лошо е например да се донесат въглища в кофата. Това дори е най-лошото, ако не се смята миенето на краката вечер. Миенето е вече съвсем непоносимо. Ще бъде голямо щастие, ако след това намери на крака си някое трънче за вадене.

— Къде е пиперът? — попита той.

Тя се повдигна на пръсти към лавицата до печката и взе една кутийка. Грижливите ѝ пръсти сякаш брояха черните, миризливи зрънца. После кутията се върна на мястото си и китаецът с плитките застана до холандчето с островърхите дървени обувки и лулата. Зад тях една ветрена мелница беше размахала смаяно ръце. На съседната кутия две малки негърчета сякаш се задъхваха от гъстия мирис на кафето. По-нататък тънкият, но силен дъх на чая се смесваше с летящия, въздушен аромат на липовите листа. Някъде имаше скрити може би само няколко зрънца бахар, но това се чувствуваше. Бахарът лежеше на дъното на една висока кутия, от която простосмъртната чубрица властвуваше над всички със своя прост мирис на поле и синори. Старият бахар, изостанал от далечни години, отдавна вече беше загубил смелостта да се бори със свежия мирис на чубрицата. И другите подправки сякаш се чувствуваха потиснати. Шкафът беше заключил техните аромати, а грижливата ръка на майката ги пестеше. Тя рядко отваряше скърцащата вратичка на шкафа, чийто цвят изглеждаше неповторим. Навярно той някога е изглеждал виненочервен, но сега този цвят беше много по-дълбок. Той се беше

напоил с миризмата на подправките, с парите на гозбите върху печката, с излъчванията от потното лице на майката и сега имаше цвят, който никой художник не можеше да получи. Шкафът навярно би изглеждал малко мръсен на светлина. Но тук, в здрача на стаичката, заедно с другите стари мебели той приличаше на старо благородно пиано. Един уморен и безцветен диригент — майката — се разхождаше с дървена лъжица из кухнята и изтръгваше от евтините продукти всевъзможни вкусове и аромати. Тя беше господар тук и все пак, без да знае, безизходно робство бе заключило вратите ѝ за света. Тя нямаше вече своя душа.

Изведнъж звънките удари на хаванчето я накараха да се обърне. Малкият унесено звънеше, вместо да чука трудолюбиво черния пипер.

— Не си играй! — скара му се тя. — Ще те цапна!

Но малкият не обърна внимание на заканата и изглеждаше все така умислен.

— Мамо ма! — почна той. — Защо... такова... вдовиците защо не раждат деца?

Въпросът падна тежко и остави след себе си дълбоко мълчание. Майката изглеждаше за миг забъркана, но после отговори небрежно, прекалено небрежно за сърдитите си очи:

— Много просто, защото нямат мъже!

— А защо нямат?

— Защото никой не ги иска...

Момчето имаше много добро сърце, затова реши да се пожертвува набързо.

— Аз ще се ожения за вдовица! — заяви то гордо. — Да си го знаеш! Ох, защо ме биеш ма! Не ме бий, е-е-ей! Ще крещя!

— Ще ти скъсам ушите, глупак такъв!...

— А ти няма да ме биеш по главата! Чу ли? Така можеш да ми избиеш чивията.

— Каква чивия? — И тя го изгледа подозрително.

— Де да знам каква! Така казва бател... И каза още, че децата, дето ги бият по главата, стават малоумни. Каза ми, че и аз ще стана малоумен...

— Право ти е казал! — подсмъркна тя злорадо. — Хайде, върви викай баща си.

— Тате идва...

— Кой ти каза?

— Нали чувам! — отговори то и ушите му сякаш щръкнаха.

Вратата на кухнята се отвори и вътре неусетно се вмъкна бащата. Той ходеше бос като праведник, но нямаше твърде праведен изглед. Очите му бяха очи на стар хитрец, какъвто той всъщност не беше. Косата му, сресана на път по средата, се спускаше гладко по слепите очи към скулите. Върхът на челото се издигаше високо като връх на готически покрив. Той не беше много стар, но зъбите му липсваха. Беше ги извадил, за да си сложи изкуствени челюсти, но както всичките му дела, и това остана недовършено.

— Кюфтенца ли пържиш? — възкликна той. — Да живееш! Дай ми тука тигана...

— Празен е!

— Знам, че е празен! Дай ми го!

— Защо ти е?

— За да го избърша с един залък!

— Ще си развалиш само обяда! — каза майката недоволно.

— Няма бе, майчице! Само един залък!

Но този залък с мъка би го глътнал дори великанът от приказките. Докато ядеше, очите му блещукаха. И после почна да приказва с глас като котешко мъркане:

— Майчице, принеси да обядваме! Ще прегладнея...

— Още мъничко потрай! Нека си дойде и Николай!

— Я дойде, я не! Пък и нали знаеш, че не обича да го чакаме...

Но майката не се предаваше. Пържени кюфтета — това е, кажи-речи, господарско ядене. Трябва да се съберат всички на обяда, за да се почувствува тържеството.

— Още мъничко почакай! — примоли се тя. — Десетина минутки само!

Бащата въздъхна горчиво. Но ушите на малкия отново щръкнаха.

— Бате иде! — възвести той. — Чувам го...

— Дяволско ухо има това дете! — каза майката доволно.

Скоро стъпките изтрополиха по стълбите и в стаята стремително влезе млад човек. Той вдъхна шумно въздух и зъбите му светнаха.

— Кюфтенца ли? Браво, майчице!

И той потупа майка си по плешките. Лицето ѝ се зачерви от удоволствие.

— Като баща си! — каза тя гордо. — Умира за месце!

Бащата погледна с едно око от ъгъла.

— Това е то интелигенцията! — обади се той заядливо. — Дай й месце! Дай й кокал да глода!

— Стига си глождал цървула на интелигенцията! — навъси се Николай.

— Право каза! — И той размаха костеливите си ръце. — Това за цървула е право!... Уж е с чепици, пък краката й на цървул миришат!

— Не ме ядосвай!

— Не ядосвай момчето! — кипна майката. — Точно сега, преди ядене!

Николай вече си миеше ръцете на умивалника. Беше тъмнорус младеж със светла кожа и хубава шия. Дълги, тъмни мигли правеха кафяви светлите очи. Яките му плещи изглеждаха малко прегърбени — не повече от оная мярка, която беше нужна, за да се придаде повече интелигентност на това почти атлетическо тяло. Той отиде при масата, като възседна стола и почна да яде, без да чака другите. След миг притича и бащата, разтревожен за кюфтетата и с обидени очи. Малкият се пхна под масата, получи един незнаен ритник и се покатери въодушевено на стола си. Най-после пристигна майката с набрашнени ръце и още потна. Всички ядяха известно време мълчаливо, после бащата каза:

— Имам един голям план...

— Нима? — попита насмешливо синът.

— Много сигурна работа... и тънка... Най-важното — нито много средства иска, нито много време.

— Какво ли пък ще е то? — заинтересува се мрачно майката.

— Хайде, сетете се!

— Мъчно ще се сетим! — измърмори с пълна уста синът. — Може би ще дресиращ бълхи!

— Не, не! — отговори сериозно бащата.

— Или пък ще отвориш фризьорски салон за кучета...

Бащата го погледна смаяно.

— Как мислиш, дали това е възможно?

— Защо не! — отговори синът иронично. — Всички столични дамички ще водят при тебе кученцата си за къдрене.

— Николай! — скара се майката. — Не му пускай мухата, моля ти се! Току-виж, че утре закачил фирмата!

— Защо не! — кресна старият. — Това е много интересно! Я ми кажи ти, има ли десет хиляди домашни кучета в града?

— Не зная! — отговори с досада младежът.

— Все трябва да има... Хиляда да дойдат за къдрене, по сто лева... Милион ли правят?

— Сто хиляди.

— Е, и толкова да са — малко ли е?

— Ти не си с ума си! — каза враждебно синът.

— Защо?

— И питаш! Човек със здрав разсъдък може ли да приказва такива глупости!

— Само така може да се преуспее!...

— Виждам, че си преуспял! — каза младежът язвително.

Бащата удари сърдито с юмрук по масата. Брадата му лъщеше от маста на кюфтетата, а носът му страшно почервения. Той глътна набързо залъка си и се развика:

— Не съм ли? Тая къща чия е? Тоя хляб чий е? Кой ти купи парцалите, дето ги носиш?

— Не ти във всеки случай!

— Ами кой? Кой ти купи обувката?

— Да ги събуя ли? — попита хладно Николай.

— Не съм бил успял в живота! — ръмжеше все още старият. — Та лесно ли е? Каквото и да почна контра! Най-напред от къщи ще ми дойде благословията... Като не разбирате, защо ли поне се месите!...

— А ти непременно ли искаш да ставаш за смях на хората?

— Нека се смеят простаците, ако си нямат друга работа... Аз не искам да се завирам там, където безброй преди мене са обрели каймака... Искам да почна нещо ново и отведнъж да успея...

— Щом е така — фризирай кучетата...

— Ще ги фризирам, ако искам! — извика бащата с ярост.

— Ами опашките им ще фризираш ли? — попита малкият, доволен, че е измислил един сериозен и делови въпрос.

„Чат!“ — И той пророни една сълза в чинията... „Ах, веднъж да порасна и стана силен! — мечтаеше момчето. — Ще го гоня тогава с ритници чак до моста!“

Майката притеснено мърдаше на стола си. Безспорно, тя беше много огорчена. И може би тя беше повече обидена, отколкото би се обидил всеки поет, ако види в стихосбирката си завити свински крачета. Тя беше обидена в творчеството си. И ето, че реши да им обърне внимание...

— Месото — проговори тя — купих от бай Симо. От това, рекох, ми отрежи!... А той се опъва... Гледам хубаво месце, тлъстичко... Тогава му рекох...

— Глупаво е! — прекъсна я високо бащата. — Вярно, за кучетата е глупаво... т.е. не че е глупаво, но не ми харесва... Факт, че не ми харесва... А много пари биха могли да се спечелят...

— Стига с тия кучета! — въздъхна майката. — Та му рекох... Ако не ми отрежеш точно от това място, рекох...

— А моят план е друг! — продължаваше бащата. По-дребна работа, но по-честна... Да ви кажа ли какво?

Никой не пожела. Само майката пророни тъжно:

— В собствената си мас се изпържиха... Тлъсто месце...

— Гъби! — хвърли най-последно тежката дума бащата. — Гъбички! И знаете ли как ще ги отглеждам? Ще внесе тор в зимника...

Майката вече не се съпротивяваше. Тя хвърли последния тежък укор:

— Вие май не ми харесяхте кюфтетата...

— Кюфтетата ли? Чудесни са! — каза небрежно бащата. — Та ви казвам де, щом внесе тора в мазето...

Никой вече не го слушаше. Николай привърши набързо обяда и излезе навън, за да не се дразни повече от думите на баща си. Беше ослепителен летен ден. Над земята, над покриви, дървета и паважи се лееше обилно слънчевият дъжд. Под сянката на ръчната количка един петел се задъхваше от жегата. Пияни от слънце мухи кацах по горещия цимент на стълбата. Един черен котарак премина като зашеметен през двора. Само няколко весели врабчета се къпеха в локвичките на дворската чешма и цвъртяха звънливо.

Николай забърза към беседката, поприведен и с широка стъпка, сякаш валеше истински дъжд. Но в беседката беше задушно. Зад гъстата завеса на лозата и френското грозде въздухът беше спарен и влажен. Няколко мухи бръмчаха досадно. Той седна почти на прага и загледа къщичката.

Тя беше малка къщичка, без стил и план, полубоядисана, полукъщичка. Едното крило беше строено десетина години преди другото и приличаше на полусляпа бабичка, която се крепи за ръкава на яко, червенобузесто внуче. Лявото крило нямаше мазилка. Буренясал двор с лехички арпаджик и някакви странни ями се простираше пред къщичката, чак до навесите на склада. Беше занемарено и тревисто. Части от железни траверси лежаха полузаровени в земята. Каросерията на един файтон гниеше до стобора. Няколко ръждиви варела отдавна бяха захвърлени на произвола на съдбата. Самият склад беше нисък и схлупен. В неговия прохладен здрач си даваха среща котките. Деца се събираха от махалата да играят на топчета. Понякога идваха жени с кофички да купят малко въглища, но това ставаше толкова рядко, че старият би могъл да ги брои на пръстите си. През лятото складът работеше зле. В малката канторка мухите спяха върху дневната книга. Мاستилото засъхваше в мастилницата преди още писецът да е близнал с език от черната течност. На дъното оставаше гъста утайка и трупове на мухи. Старият ги вадеше с клечки за зъби и мислеше тъжно за живота и смъртта. Когато не вадеше мухите или когато не обмисляше фантастични сделки, той четеше „Записките“ на Захари Стоянов. Но той не четеше никога повече от една страница. И тя беше повече от достатъчно. В нея пишеше нещо за баща му. В нощния мрак един въстаник се провирал през засадите към Враца. Революционният куриер пренасял пощата. Старият четеше тази страница винаги с настръхнала коса.

Тихи и безметежни бяха дните в склада. Много рядко се случваше някое дребно събитие. Заколваха някое младо петле и то подскачаше дълго из двора всред настръхналите от ужас кокошки. Идваше инкасаторът за водата или електричеството и тогава бащата се криеше в лятната кухня, където ругаеше и псуваше под носа си. Много рядко наставаше големият шум. Тогава от гарата пристигаха мръсни, почернели от въглищния прах колари. Те псуваха цветисто и биеха с юмруци унилите глави на конете, докато вкарат гальотите в склада и стоварят въглищата. В мръсен комбинезон Николай хвърляше въглищата до вечерта. После сенките на дърветата се удължаваха и петелът излизаше всред двора горд и наперен, готов да се бие и покровителствува. Николай се събличаше до кръста и от залеза гърбът

му ставаше червеникав, а косите златисти. Той се миеше дълго на чешмата и когато навън ставаше здрачно и небето посиняваше от земния хлад, един млад човек излизаше към града, тананикайки в такт със стъпките си. Из улиците вече светеха лампите все още бледо поради светлото небе. Докато маршируваше към центъра на града, светлините бързо се сгъстяваха. Там на широката шумна улица, между кината и големите хотели, една малка сладкарница го мамеше с неотразима сила.

Олга му беше казала веднъж: „Добрият кавалер никога не стои с лице към часовника“. И той стоеше послушно с гръб към него, но това твърде малко му помогна. През вратата влизаха и излизаха посетители с лица, които търсеха, с лица, които се усмихваха, с разочаровани лица, но никой не се обръщаше към него.

Николай почти сдъвка края на последната цигара, плати и стана. На вратата едва ли не се сблъска с едно малко човече с висока английска шапка.

— Пипин! — извика той радостно. — Откъде изскочи?

— Бях в провинцията — каза важно човечето. — Добре ли изглеждам?

— Чудесно! Е, как си? Спечели ли пари?

— Не казвам!

Те вървяха вече по улицата между хората, които бързаха и се блъскаха в тях. Човечето се движеше някак високомерно и с дървена походка, като фигурка от куклен театър. Николай го погледна критично.

— Шапка си купил — каза той. — Продай ми старата...

— Давам ти я без пари...

— Слушай, сериозно говоря...

— И аз говоря сериозно...

Николай го погледна недоверчиво:

— Ти навярно си малко пиян!

— Ще бъда! — отсече важно човечето. — Хо-оп! Погледни онази, Ники! Каква кобилка!

Николай се усмихна кисело. Той беше познал Олга.

— Идиот!... Та каква кобилка е тя!

— Породиста! Втори път я виждам днес...

— Сериозно ли? — каза уж небрежно Николай. — Къде другаде си я виждал?

— В едно учреждение... Отидох по една малка справка, а етажът, представи си, почти празен... Тук похлопах, там похлопах! По едно време налетях на една бабка... „Госпожице, казвам, къде са момичетата?“ „Не знам — отговаря тя сърдито. — Търсете ги при секретаря...“ Хо-оп! Виж, Ники, още една кобилка.

— Не сочи с пръст, говедо — прекъсна го нетърпеливо Николай. — Какво стана после?

— После, нищо!... Влязох при секретаря, без да почукам, и какво да видя?... Вътре — пълно с чиновнички. Една пуши, друга пие кафенце, трета маха някому през прозореца...

— А кобилката?

— Кобилката ли? А, да! Кобилката, значи, седнала на бюрото му и цвили.

— Тъпак! — каза сърдито Николай. — Аз ще се върна...

— Чакай! Какво те прихвана! Върви да те почерпя...

— Не мога.

Николай отново забърза към сладкарницата. Олга чакаше в един ъгъл с изглед на скучаеща дамичка. Нейното капризно носле стърчеше високо във въздуха, а бюстът ѝ под тънката бяла блузка изглеждаше толкова предизвикателен, че Николай побесня окончателно. Олга го забеляза и той видя за миг радостното облаче, което мина през очите ѝ. Но тя кимна превзето и му подаде ръката си с жест, за който смътно си спомни, че го е виждал в някоя артистка. Дъгата на веждите стана по-остра, а устните се отвориха едва-едва — така зъбите ѝ изглеждаха най-хубави. Той с мъка се овладя и се усмихна, доколкото можеше, виновно.

— Прощавай! — каза той с променен глас. — Така се случи... Страшно бързах, но...

Но тя беше надушила смътно тревожната атмосфера и отговори примирително:

— Нищо! И аз закъснях малко.

— От колко време си тука?

— От десетина минути.

Това вече беше много. Николай избухна:

— Как не те е срам да лъжеш!... Та ти влезе само преди половин минута...

— Тъй ли? — каза тя хладно. — Откъде знаеш?

— Видях те, като идваше.

— Значи, и ти лъжеш!

— Излъгах, за да те изпитам.

— Не обичам да ме изпитват! — каза тя с достойнство и веждите ѝ изправиха дъгата си.

Николай беснееше вътрешно. Беше едно от онези избухвания, които му се случваха веднъж в годината. Той почти кресна:

— Стига! Или ще оставиш глупавите си фасони, или ще те напляскам тук пред хората!

— Как... как смееш да ми говориш по такъв начин?

— Ами по какъв? С плесници ли?

Тя го погледна смаяно. Той ли беше това? Не сънуваше ли?

— Още една такава дума, и си отивам! — заплаши го Олга.

— Върви си! — кипна той. — Хайде, ставай! Ставай де! Искam да видя как ще се измъкнеш.

— Николай! — извика тя ужасено. — Ти... не си на себе си.

— Точно сега съм на себе си! — каза той сърдито. — Да си знаеш, че настават лоши дни за тебе!

— Не викай! — замоли го Олга шепнешком. — Хората почнаха да се обръщат.

— Нека се обръщат!

— Излагаш ме, моля ти се!

— По-добре ли е сама да се излагаш?

— Но какво е станало? Каква муха ти е влязла в главата?

— Изразявай се по-внимателно! За какви мухи приказваш?

Олга въздъхна дълбоко и скръсти ръце на гърдите си.

— Все пак се е случило нещо! — каза тя убедена.

— Да речем, че се е случило!

— Разбрах вече! Какво е то? Кажи ми, моля ти се!

— Ще ти кажа защо имам лошо настроение. Преди малко един мой приятел те нарече... Хм!... Знаеш ли как те нарече?

— Кажи най-после!

— Нарече те „кобилка“!

— Много мило! Удари ли му един плесник? — попита Олга, цялата поруменияла.

— Защо? Той може би имаше право... Разбира се, че имаше право. И нека си поговорим сериозно, без нерви: напоследък ти съвсем не ми харесваш. Преди да почнеш да работиш, беше по-скромно и по-искрено момиче... А после, особено след като си купи тези парцалчета, дето ги носиш по...

— Николай! — прекъсна го тя разгневена. — Сериозно ти казвам, че ще си отида...

Тя го погледна почти враждебно. Светлите му очи изсвяткаха.

— Казах ти, че можеш!... Затова или си иди, или не ме прекъсвай!

— Говори! — каза тя уморена.

— Та казах: след като си купи някоя и друга дрешка, сякаш побесня... От махленското момиче изведнъж стана киноартистка... Почна да закъсняваш на срещите... Лъжеш ме... Някакъв фалш почна да се чувства в обноските ти. С една дума — доби истински хайлайфни навици. Отдавна знаех, че си лекомислена, но все пак имах доверие на ума ти. Ти съвсем не си глупаво момиче...

— Благодаря!

— И въпреки това почна неудържимо да се самозабравяш! Всичко в тебе се променя. Откъде измисли тази глупава пудра? Това червило е прекалено!... И походката!... Откъде ги копира тези стъпки?

— Моля ти се...

— Най-после позволи ми да подозирам, че в учреждението имаш лоша среда... Тази твоя интимност със секретаря съвсем не ми харесва...

— Анонимно писмо ли си получил? — възрази тя остро.

— Бих могъл да получа...

След десетина минути тя плачеше. От съседните маси няколко посетители любопитно проточиха шии. Николай ги погледна мрачно и избърса с кърпичка челото си. Това беше непредвидено. Нейните сълзи бързо топяха яростта му. Може би той вече се чувствуваше виновен. Съвсем глупаво е да се правят скандали по сладкарниците. И самият скандал е изобщо глупав. Дали тя няма поне малко право? Едно момиче, което винаги е носело лоши рокли, не бива ли да бъде извинено, че е загубило мярката? Може ли човек да се сърди на

жадения, че е препил вода? И когато тя съвсем мъничко си повдигна носленцето, трябваше ли толкова жестоко да я срази? Той си спомни изведнъж за нейното добро сърце, за търпението ѝ през тежките дни и се разкая съвсем.

— Не плачи! — каза той ниско. — Моля ти се, не плачи.

Но тя продължаваше да плаче.

— Хайде, избърши си сълзите. Ще сключим мир!

Тя повдигна за миг лицето си, после сълзите пак бликнаха.

— Стига, Оли! — каза той с молба. — Излагаш ме!... Всички безделници вече гледат към нас...

— Дай ми кърпичката си!...

Той едва успя да я изведе навън. Нощният мрак го ободри. Очите на хората вече не се спираха на тях...

— Изсекни се! — каза Николай виновно. — И затвори кранчето! Откъде извират тези сълзи?

— Ти... ти ме обиди страшно...

— Навярно имах малко право...

— Точно затова...

— Ако си послушна, ще те заведа утре на плажа.

— На плажа ли? — трепна тя. — А пари?

На другия ден тази мисъл все още го тормозеше. Непременно трябва да намери малко пари. Той крачеше към центъра на града и стискаше под мишницата си „Търговско право“... Една добавъчна писалка лежеше в джоба му. Улиците бяха светли и безлюдни. По ъглите продавачи на сладолед се потяха под своите бели престилки. Минаваха тежко натоварени камиони и стъклата на витрините прозвънтяваха. Зад тях можеха да се видят продавачите полузаспали на столовете си и собствениците, които гледаха тъжно към рафтовете. Небръснати и разгърдени обущари чакаха пред магазинчетата да мине някоя жена, за да позяпат. По канторите се събираха хора и се гледаха недоверчиво: политиката е малко опасна тема за разговори. Затова пък кебапчетата станаха като червейчета — да, това е вярно. Няма ли власт за кебапчиите?

Николай погледна с отвращение стъклената фирма и сърцето му се сви. Наистина глупаво е да се смуцава. Нали не проси? Писалката в ръката му беше влажна от пот: той я избърса и влезе смело. Зад дървената преграда един човек го погледна с очи, които приличаха на

слепи. По гладко избръснатата глава бяха избили ситни капчици пот. Една носна кърпа като детско лигавче висеше на шията му.

— Искам да заложа една писалка! — каза Николай с плах глас, готов при най-малкия знак да изскочи на улицата.

— Не приемаме! — измърмори с досада човекът.

— Извинете! — И той изскочи като вятър навън. В устата му имаше неприятен вкус.

Да провери ли другаде? Няма смисъл. Той отмина следния заложен магазин, но съвестта не го остави да отиде далече. Той въздъхна горчиво и влезе в кантората.

Един престарял руснак с мръсно черно бомбе и синкав нос вдигна очи от разглобения будилник.

— Что вий? — попита той с глас на коза.

— Писалка! — измънка Николай. — Искам да я заложа...

— Не приемаме...

— Скъпа е! — каза Николай с посърнал глас.

Старецът поклати тъжно глава. Очите му сълзяха, но той не се предаваше. Будилникът чакаше да бъде сглобен. Николай погледна мръсната му риза и се измъкна безшумно навън.

Слънце, слънце! То сякаш извираше от всеки камък, от всяко здание. То течеше между каменните блокчета заедно с разтопения зифт. То сушеше с жадни устни всяка влага. Голямо, тежко слънце на побелялото небе — неговите блясъци заливаха на едри вълни града. Николай бавно крачеше към вехтошарите на книги. „Търговско право“ беше последната му надежда.

Един пъпчив продавач с остър нос и страхливи очи се криеше под сянката на оградата. Той плюнчеше пръсти и разгръщаше бавно, лист по лист, някаква книга. На зидания перваз и по железните перила беше наредена стоката му: стари книги с оръфани корици, избелели романи, изтъркани от употребяване учебници. Николай направи един нерешителен кръг и се приближи бавно. „Дано не ме види някой познат! — безпокоеше се той. — Ще бъде отвратително!“ Гласът му прозвуча съвсем неестествено:

— Искате ли едно „Търговско право“?

— Дай да видя!

Продавачът протегна ръка, която още отдалече вонеше на кьопоолу. Букинистът пое книгата и почна да я разгръща. Николай

тръпнеше. Сякаш стотици очи бяха отправени от неznайни ъгли към тила му. Той нетърпеливо се изкашля.

— Колко искаш? — попита букинистът.

— Кажй ми колко даваш!

— Аз давам пет лева! — каза той флегматично.

— Глупости! Дай там сто и петдесет, че бързам...

— Много са...

— Хайде, моля ти се! Ако ще я купуваш, казвай колко ще дадеш.

— Давам седемдесет!...

— Дай ги! — изръмжа младежът с отвращение.

— Никой сега не купува книги! — измърмори за извинение вехтошарят. — Хората не четат...

— Това е учебник...

— И учебниците не четат! Честна дума...

Николай получи две лепкави, вмирисани на чесън монети. Той ги пусна в малкото си джобче и почти избяга надолу по улицата. Жегата вече не го плашеше. Той крачеше бързо по пустите улици, ослепен от слънчевите блясъци... Пред къщи го посрещна братчето с оживени от вълнение очи. То здраво стискаше в ръка желязна пръчка и ходеше напред-назад около портата. Имаше нещо напрегнато в пъргавата фигурка, нещо зловещо в погледа. Николай никога не беше го виждал такъв.

— Здравей, петле! — каза той приятелски. — Кого чакаш с това желязо?

— Гошо Мишката! — отговори късо малкият и гласът му сякаш звънеше...

— Сериозно? Искаш да му подариш пръчката?...

— Ще му пукна тиквата! — заяви малкият с човекоубийствен глас.

— Хайде де, дали ще можеш?...

— Ще го разчекна! — избухна малкият.

Николай го погледна учудено:

— Какво ти е, петле? Защо си толкова сърдит?

— Биха мама! — каза момчето и очите му станаха отново кръвожадни.

— Какво приказваш? Кой я е бил?...

— Коца обуцарката... С шишето... Аз пък ще пребия Мишката нека само мине оттука... Ще му извадя едно око.

— Хей, хлапак, сериозно ли говориш?

— А, не — лъжа те! Ама ако пък ти не пребиеш Коца, не си човек.

Николай почти изтича до кухнята. Заслепен от уличната светлина, един миг той не виждаше почти нищо. После из мрака бавно изплува майка му със своята спокойна осанка, с безстрастното си лице. Около челото ѝ беше превързана бяла кърпа. Очите ѝ, както винаги, бяха загрижени и съсредоточени. Николай седна поразен на един стол.

— Значи, истина е! — измънка той. — Как стана това?

— Ех, нищо! — отвърна небрежно майката. — Като се натискахме за олиото...

— Имаш ли рана?

— Каква рана, господи, одраскано само...

— Как е посмяла тази свиня! — закрещя Николай.

— Николай! — И тя се обърна бавно към него. — Не приказвай такива неща... И тя се е борила за децата си като мене.

Николай я погледна стреснат и с широко отворени очи. Майката стоеше срещу него и за миг му се стори, че бялата кърпа е като светло сияние. Нейните уморени, загрубели ръце за пръв път в живота му го трогнаха. Той въздъхна дълбоко и каза с болно сърце:

— Засрамваш ме, майко!

— Така е, сине! Трябва да живеем съседски... И без това няма накъде...

Красивият миг беше вече отлетял. Трябваше да запази чист спомена му и той побърза да заговори за друго:

— Каква е тази миризма тук? Какво вони?

— Гюбрето...

— Какво гюбре?

— Не знаеш ли? Баща ти внесе гюбре в килера... Ще сее гъби...

— Но това е безумие!...

— Тихо! — каза майка му.

Вратата скръцна и вътре зашляпаха босите крака на баща му. Той се почеса така свирепо, сякаш искаше да разреже кожата на черепа си, и каза весело:

— Как си, майчице? Боли ли те?

— Нищо ми няма! — отговори тя щастлива, че най-последно им е обърнала вниманието. — Мина ми вече...

— Ще ти мине като на кученце — утеши я бащата. — Ти само не се тревожи... Ами какво ще похапна? Сготви ли нещо?

— Салата направих...

— Салатичка? Това е хубаво... Ами друго нещо?

— Друго... диня!

— Сполай на бога! — каза доволен бащата. — Няма да останем гладни... Пусто, няма малко сиренце, че да видиш ти обяд...

— Аз пък мислех, че ще заваря яхния от гъби! — подметна кисело Николай.

— Печени киселици не щеш ли?...

— Тая воня е нетърпима! — продължи той. — Не прилича на къща, а на обор.

— Чух де!... — избухна внезапно старият. — Стига сте ме заяждали... Разбрах: ще изхвърля гюбрето, щом ви вади толкова очите...

— Много вони! — каза примирително Николай. — Да не вонеше, ако щеш, не гъби, ами и лимони отглеждай...

— Лимони ли, казваш?... Виж ти работа! Ще трябва да насадя един лимон — това е умно. Ще знаеш, че тази зима лимони няма да има...

— Много си умен — навъси се Николай. — И репички да насадиш, пак няма да станат до зимата...

— Вярно! — кимна печално бащата. — Но друго намислих аз: добра работа ми дойде на ума... Знаете ли каква?

Никой не се заинтересува.

— Столове ще правя — плетени столове... Ще купя пръчки от циганите...

— Знаеш ли да ги правиш?

— Ще се науча...

— Кой ще те научи?

— Ами... циганите...

Не виждам много да са разбогатели от тая работа твоите цигани — измърмори мрачно младежът.

След половин час Николай вече бързаше към трамвайната спирка, където трябваше да се срещне с Олга. Той я зърна още

отдалече — тоя път тя бе дошла първа. Николай се усмихна — в себе си. Снощните приказки май не бяха отишли напразно. Но като наближи, той забеляза, че лицето ѝ е съвсем умърлушено, а косата набързо и небрежно вчесана. Тя му подаде ръка, но погледът ѝ беше някак особено уплашен и стреснат.

— Какво ти е? — запита той учудено. — Какво е станало?

Тя преглътна мъчително:

— Много лошо, Николай!... Тая сутрин арестуваха Стефчо!...

Стефчо — това беше нейният по-малък брат.

— За какво го арестуваха? — попита младежът стреснат.

— Не знам — каза Олга безпомощно. — Нали знаеш за какво арестуват...

— Но как е възможно? — възкликна Николай. — Та той е ученик...

Тя го погледна с укор:

— Ти не си ли бил ученик?

Николай беше виждал момчето — наистина много тихо и скромно момче, при това отличен ученик. На вид по нищо не личеше, че може да има някакви политически убеждения.

— Ами сега? — запита той объркан. — Разкажи ми поне, каквото знаеш...

Те седнаха на една нагряна от слънцето пейка — единствената, на която нямаше хора. Докато се обливаха с пот, тя успя да му разкаже със своя малко задавен и унил глас скромната биографийка на момчето. В разказа нямаше нищо, което да предизвика съмнение.

— Или е съвсем невинен — каза Николай, — или пък отлично се е прикривал...

— Страх ме е, че второто е вярно — каза Олга отчаяно.

Те мълчаха известно време.

— Трябва да се направи нещо — каза той.

Тя въздъхна дълбоко:

— Имаме един вуйчо, най-важният в нашата фамилия... Полковник е, служи в двореца... В него ми е надеждата.

— Кой знае! — измърмори мрачно Николай. — Тия, които имат някаква служба и власт, нямат друга грижа, освен да ги пазят... Не ми се вярва да рискува...

— Той ни е задължен — каза тихо момичето.

— Той да ви е задължен?... А с какво?

— То е стара работа наистина... По времето на Стамболийски като млад офицер той е бил уволнен от властта. Повече от година е живял при нас, татко го е хранил и обличал... След преврата изведнъж стана важна клечка...

— Да, това е нещо — съгласи се младежът. — Кога ще отидеш при него?

— Сега, веднага...

Те отидоха заедно. Николай остана да чака в малката сладкарничка на ъгъла, Олга забърза загрижено по палеция от слънцето тротоар. В сладкарницата беше много задушно, миришеше на вкиснати картофени пасти. Той си поръча боза, но и тя имаше отвратителен вкус и горчеше от захарина.

— Това не е никаква боза! — каза младежът сърдито.

Старият македонец в дебела шаячна жилетка все още се навърташе около него. Моравото му лице изглеждаше някак особено отпаднало от жегата.

— Не е — отвърна с готовност той. — И нема да я биде вече никогаж... Аз туй съм запомнил от дете — след всяка война все нещо ще се развали. И вече нема да го биде, както си е било...

— Лошо е, че хората се развалят — измърмори младежът.

— Те се развалят най-вече! — закима бързо старият човек. — Едно време какви хора имаше... Ама хора, боже, човеци... Можеше от всеки пари да вземеш, да дадеш... Само с една дума — без полици. А сега моите деца ще ми изядат душата за един натурален акт...

И като се запъти към тезгяха, той отново заклати глава:

— Туй е вярно — хората се развалят най-вече...

Олга се върна много по-рано, отколкото той очакваше. Лицето ѝ не предвещаваще нищо хубаво.

— Не го ли намери? — запита Николай загрижено.

— Вкъщи си беше — отвърна Олга унило.

— И какво?...

— Нищо!... Само дето не ме изпъди!... Кой каквато попара е дробил — такава ще сърба — туй му беше утешението. Помолих го поне да провери — не да се застъпи, — и на туй не е съгласен.

— Да не е луд да си разваля кариерата — каза младежът намръщен.

Те излязоха навън. Внезапно тя го залови под мишницата и силно притисна ръката му до себе си.

— Страх ме е, Николай! — каза тя поривисто. — От тая война ме е страх. Не мога да не загубя някого, все един човек ще загуби...

Лицето ѝ някак особено се изостри, не приличаше вече на лице на момиче.

— Не искам!...

Той усети върха на ноктите ѝ през тънкия плат на сакото. И за пръв път дълбоко усети, че тя го обича и го смята свой — завинаги. Него се страхуваше тя да не загуби, повече от всички именно него.

— А сега какво ще правиш? — попита той смутено.

— Ще се върна у дома — отвърна тя уморено. — Мама веднага легна — от сърцето... А татко нали го знаеш какъв е...

— Знам го — измърмори Николай. — Изглежда, че всички са такива — позастарели деца...

Тя го погледна със своите натъжени, обичащи очи.

— Всъщност ти иди на плажа! — каза Олга с готовност. — Разбира се, че ще отидеш... Трябва мъничко да се разведриш!

— Глупости! — каза той рязко. — Ти ще хленчиш вкъщи, пък аз ще гледам там женските задници...

Той я изпрати близко до дома ѝ, наведе се и целуна лекичко евтиния, олющен лак на маникюра ѝ.

— Не се плаши — каза той. — Все пак дете е, нищо няма да му направят...

Той видя как сълзите бликнаха в очите ѝ, тя се обърна рязко и забърза по тротоара. Слънцето все така немилостиво печеше, тротоарите излъчваха на талази задушна жегата. Николай постоя тъй, докато тя влезе у дома си. Чакаше я да се обърне на дворната врата, но тя не се обърна, влезе стремително, като теглена от някакъв огромен магнит. Това, което преди малко с такава огромна сила бе почувствувал, изведнъж избледня в душата му. Наистина ли го обичаше?... Или пък като всички хора живееше в лепкавия пашкул на своите грижи и нерадост, безсилна да го пробие. Не, не бива, срамота е да мисли сега така!...

Той се запъти бавно по нагорещената улица. Какво го чакаше? Нищо, един празен, горещ, загубен ден. Нищожен ден от един живот, който вече никога няма да се върне. А защо наистина да не отиде на

плажа?... Та нали самата тя го бе пожелала?... Не, това е предателство!... А защо да е предателство? В това страшно време няма ли право човек да помисли поне мъничко за себе си? Война е — може ли да знае какво утре го чака? Може ли да знае кога и къде ще получи парчето олово в стомаха си? Ще лежи на сухата, напукана земя и ще си спомня тоя жесток, празен и безсмислен ден!... Не, не е предателство!... Предателство е!...

След един час той вече се разхождаше по циментовия перваз на басейна. Чувствуваше се гузен, унизен и потиснат. Край него минаваха мъже с канелени тела, жени с ярки костюми и японски шапки се припичаха лениво на дървените скари. Над главата му един мощен високоговорител пращеше и бълваше неясни звуци. Най-послед гърлото му се отпуши, над лятната къпалня се понесе нежна чиста мелодия. Той се намръщи още повече, сякаш го заболя зъб. Най-хубаво е да се маха оттук, няма какво да търси между тия пусти, безгрижни хора.

Но не си отиде, остана на плажа до вечерта. Едно момиче в бяло трико стоеше като голо пред очите му. Той го гледаше. Не, той не го гледаше, той го прегръщаше с погледа си. Момичето също го погледна, направи няколко грациозни стъпки и се пхна под един от душовете. Това, което правеше там, под студените водни струи, приличаше повече на някакъв южен танц с ръце. След това отново го погледна. Младежът въздъхна дълбоко, легна по гръб и покри лицето си с вестник. В края на краищата всяка подлост трябва да има някаква граница.

Но той носи тоя танц с ръцете до вечерта. Вече не си спомняше за Олга, за олющения лак на ноктите, за пълните със сълзи очи. Но чувството за вина остана да го гризе някъде дълбоко, без да съзнава ясно откъде идва това. Най-послед се облече, изпи една безвкусна бира на верандата и с бавни стъпки се запъти към града. Вече се свечеряваше, под гъстия покрив на листата беше прохладно и здрачно. Из парка скитаха влюбени двойки със замаяни погледи — чужди на света, чужди на войната, чужди на всичко извън тях. Той ги гледаше с лека завист — като човек, който би могъл да има и това. В края на краищата Олга не е ли по-хубава от това малко, мургаво момиче в бялото трико? По-хубава е, разбира се, няма какво да съжالياва за неща, от които сам се е отказал.

Вечерта той отиде на кино, след това бавно се запъти към дома си. Нямаше къде да бърза, беше свикнал да си ляга, когато всички други заспят. Спеше сам в стая, можеше да се разхожда, да мисли, да чете. Вкъщи бяха свикнали с късното му прибиране, не го чакаха за вечеря, оставяха му, каквото има, за ядене в кухнята. И той малко се учуди, като видя, че прозорците на сутеренното помещение светят. Какво се е случило?... Да не би Олга... Не, не е възможно!... И все пак, докато слизаше по стълбите, сърцето му беше тревожно свито.

В кухнята го чакаше майка му. Лицето ѝ го изплаши.

— Какво е станало? — запита той разтревожен.

Майка му безмълвно бръкна в престилката си и извади оттам малко зелено листче. Болката го срязва като нож през стомаха — той знаеше какво е това. Знаеше, но не го чакаше — точно сега не го чакаше. Той разгърна бавно листчето и прочете: „... Явете се утре в 7 часа“... Утре? Нима е възможно!

— Утре — каза глухо старата жена, сякаш бе прочела мислите му.

— Как е възможно?... Нали съм студент!...

Ще разберат и ще те пуснат — каза тихо майката.

Но в гласа ѝ нямаше никаква надежда. Той сам чувствуваше, че няма надежда.

— Приготвих ти, каквото е писано — каза майката. — Но дано се размине.

Утре в седем часа!... След осем часа!... Няма да има време дори да се прости с Олга. Как е възможно?... Нейните разплакани очи сякаш го гледаха в упор, пълни с обида и нежност... Не, заслужава си го, разбира се, това е знак на съдбата!

— Къде хукна? — извика уплашено след него майка му.

Той спря на прага.

— Ей сега ще се върна!...

Той бързаше по улицата — не, не бързаше, тичаше. В отчаянието, в дълбокото чувство за безнадеждност имаше само една малка светлинка — нейния поглед, нейните думи, нейните меки длани на страните му. Улиците бяха съвсем пусти, бледо блещукаха редките лампи. И небето бе тъмно, както никога досега, безмилостно тъмно, далечно и страшно.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.